

Rijksoverheid

ONZE KIJK OP EUROPA

**MENINGEN, IDEEËN
EN AANBEVELINGEN**
14 JANUARI '22

THEMA'S

Klimaatverandering
en milieu

Migratie

Gezondheid

Rol van de EU
in de wereld

Samenvatting: alle aanbevelingen op een rij

Met de burgerdialoog Kijk op Europa hebben we bij de Nederlandse burger meningen en ideeën opgehaald over de toekomst van Europa. Dat heeft voor de laatste vier (van in totaal negen) thema's de volgende aanbevelingen opgeleverd aan de Europese Unie.

Klimaatverandering en milieu

Nederlanders vinden dat de EU een leider moet zijn in de strijd tegen klimaatverandering. Lidstaten moeten zelf keuzes kunnen maken, maar wel samen aan dezelfde doelen werken. In plaats van naar elkaar te wijzen, zouden EU-landen meer energie moeten steken in kennisuitwisseling en gezamenlijke oplossingen. Een systeem om CO₂-uitstoot te belasten kan effectief zijn, maar moet wel eerlijk, praktisch en duidelijk zijn. In het algemeen vinden Nederlanders dat de EU beter en positiever over het thema klimaat moet communiceren.

1. Kies een duidelijke richting bij de Europese aanpak van klimaatverandering
2. Zorg dat landen en bedrijven beter samenwerken aan gerichte oplossingen
3. Maak een eerlijk en praktisch uitvoerbaar CO₂-systeem
4. Communiceer duidelijker en positiever over de klimaataanpak

Migratie

Nederlanders vinden het belangrijk onderscheid te maken tussen mensen die vluchten uit onveilige gebieden en economische vluchtelingen. De discussie over migratie en integratie verloopt nu vaak te ongenueanceerd. Voor een eerlijke verdeling van vluchtelingen over Europa moeten binnen de EU duidelijke criteria worden afgesproken, die recht doen aan zowel de lidstaten als de mensen die gevlucht zijn. Ten slotte stellen Nederlanders voor dat de EU vluchtelingenregio's niet alleen financieel ondersteunt, maar ook met kennis.

1. Voorkom dat de vluchtelingendiscussie te ongenueanceerd wordt
2. Bepaal wat een eerlijke en praktische verdeling van vluchtelingen is
3. Gebruik kennis en ervaring om vluchtelingenregio's te helpen

Gezondheid

Nederlanders vinden dat landen in de EU meer moeten samenwerken om een pandemie te bestrijden. Bij de aanpak van corona is het beleid soms verwarrend. Regels zouden meer op elkaar moeten aansluiten, zonder dat ze overal hetzelfde hoeven te zijn. Als het gaat om vaccins of medicijnen willen Nederlanders de kosten zo laag mogelijk houden, maar wel kunnen vertrouwen op de kwaliteit en een verantwoorde productie. Daarbij vinden we het belangrijk dat grote bedrijven hun macht niet misbruiken en gezondheidszorg vooral een nationale zaak blijft.

1. Neem meer regie in de aanpak van een pandemie
2. Zorg voor betaalbare en betrouwbare medicijnen voor iedereen
3. Landen moeten vooral zelf hun gezondheidszorg beter en eerlijker maken

Rol van de EU in de wereld

Nederlanders vinden dat Europese samenwerking vooral gericht moet zijn op de grote gezamenlijke belangen. Ook de samenwerking van de EU met landen buiten de EU moet daarop gericht zijn. Naast klimaatverandering en de coronapandemie, gaat het dan bijvoorbeeld om internationale veiligheid en bescherming van de Europese economie tegen oneerlijke handel. Zowel binnen als buiten Europa zien Nederlanders liever samenwerking dan strijd. Ook bij de aanpak van conflicten heeft het altijd de voorkeur om deze zonder geweld op te lossen.

1. Benut de kracht van de EU vooral bij grote internationale thema's
2. Kies binnen én buiten Europa voor samenwerking in plaats van strijd
3. Bied op een weloverwogen manier hulp bij conflicten

Inleiding

Met de burgerdialoog Kijk op Europa konden alle Nederlanders van 1 september tot en met half november hun meningen en ideeën delen over de toekomst van Europa. De aanbevelingen die hieruit volgden biedt Nederland samen met de opgehaalde meningen en ideeën aan bij de Europese Unie (EU). In dit rapport gaan we in op de laatste vier (van in totaal negen) thema's. De eerste vijf thema's kwamen al aan de orde in een rapport dat verscheen op 3 december 2021.

Over Kijk op Europa

De Europese Unie wil van haar inwoners weten hoe zij over Europa denken. Daarom organiseert de EU de Conferentie over de toekomst van Europa. De meningen en ideeën van inwoners uit de hele Europese Unie worden uiteindelijk verwerkt in de toekomstplannen voor Europa. Als onderdeel van de Conferentie organiseert Nederland de nationale burgerdialoog Kijk op Europa.

“Het gaat om de toekomst van onze kinderen. Daarom vind ik het belangrijk om hieraan mee te doen.”

– deelnemer themadialoog

Kijk op Europa is op 1 september van start gegaan met het online ophalen van meningen en ideeën door middel van een onderzoek onder een representatief panel. Om de eerste inzichten uit het panelonderzoek te verdiepen en tot concrete aanbevelingen te komen, organiseerden we online themadialogen. Iedereen die dat wilde, kon eraan meedoen. Daarnaast zijn we het land ingegaan om gesprekken te voeren met jongeren en andere (moeilijk bereikbare) groepen.

Van scholieren, mbo-leerlingen en studenten tot boeren, migranten en de minister

In oktober en november vonden in totaal acht online themadialogen plaats met gemiddeld 30 deelnemers per bijeenkomst. Ook organiseerden we een online themadialoog en zeven themadialogen op locatie met verschillende groepen Nederlanders. Zo gingen we in gesprek met de Turkse gemeenschap in Schiedam en waren we te gast bij de vrijwilligers van de stichting Piëzo in Zoetermeer. Bij die laatste gelegenheid was na afloop van de dialoog ook minister Knapen van Buitenlandse Zaken aanwezig. De minister ging met de deelnemers in gesprek over de dialoog en de stellingen over de toekomst van Europa. Ten slotte organiseerden we zes bijeenkomsten met diverse groepen jongeren. We waren bijvoorbeeld te gast op een middelbare school in Helmond, bij een mbo-opleiding in Doetinchem en op de Universiteit Leiden.

Over dit rapport

Op basis van de meningen en ideeën die we de afgelopen maanden hebben opgehaald, zijn aanbevelingen opgesteld van de Nederlandse burger aan de Europese Unie. In de gesprekken tussen Nederlanders ontstonden interessante discussies en werden vernieuwende ideeën en suggesties aangedragen. Een aantal van deze ideeën en suggesties zijn opgenomen in dit rapport. De inhoud van dit rapport vormt zo de stem van Nederland: onze kijk op Europa.

Zoals er verschillen zijn tussen Europese landen en burgers, zijn we het ook binnen Nederland natuurlijk niet altijd met elkaar eens. Die verschillen zijn juist waardevol: ze zijn een belangrijk kenmerk van een democratie. De aanbevelingen komen voort uit de meest voorkomende meningen en ideeën van de deelnemers aan Kijk op Europa. Aanvullend beschrijven we de zorgen, gedachten en gevoelens die misschien minder breed leven, maar ons opvielen tijdens de dialogen en in het online onderzoek.

“Ik vond het fijn mijn mening te kunnen geven over thema’s die ik belangrijk vind. En het gevoel te hebben gehoord te worden.”

– deelnemer themadialoog

Voor de Conferentie over de toekomst van Europa zijn negen thema’s bepaald. Deze thema’s staan ook centraal in de Nederlandse burgerdialoog Kijk op Europa. In oktober publiceerden we een tussenverslag met eerste inzichten en vervolgvragen op basis van het panelonderzoek. Begin december volgde een rapport met de meningen, ideeën en aanbevelingen voor de eerste vijf thema’s. In dit rapport komen de resterende vier thema’s aan bod.

Vorig rapport – december 2021

- Waarden en rechten, rechtsstaat en veiligheid
- Een sterkere economie, sociale rechtvaardigheid en werkgelegenheid
- Europese democratie
- Digitale transformatie
- Onderwijs, cultuur, jeugdzaken en sport

Huidige rapport – januari 2022

- Klimaatverandering en milieu
- Migratie
- Gezondheid
- Rol van de EU in de wereld

Hoe nu verder?

Op de Conferentie over de toekomst van Europa komen de ideeën, meningen en aanbevelingen van alle inwoners van de EU samen. Tijdens de vergaderingen worden niet alleen de resultaten van alle nationale burgerdialogen besproken, maar ook de uitkomsten van andere initiatieven vanuit de Conferentie. Zo zijn er ook Europese burgerpanels en kunnen alle EU-burgers (dus ook Nederlanders) terecht op een Europees digitaal platform.

“Ik hoop dat de bestuurders van de EU mijn mening meenemen. En dat het ze helpt om de juiste keuzes te maken.”

– deelnemer themadialoog

De Conferentie eindigt in het voorjaar van 2022. Dan stelt Nederland een eindrapport op van de burgerdialoog: een bundeling van dit rapport met het vorige rapport (met daarin de eerste vijf thema's). Uit de Conferentie volgen aanbevelingen voor het voorzitterschap van de Conferentie: de voorzitters van het Europees Parlement, de Raad van ministers en de Europese Commissie. Zij hebben toegezegd te onderzoeken hoe ze opvolging kunnen geven aan de aanbevelingen. Voor de Nederlandse regering vormen de uitkomsten bovendien een waardevolle bijdrage aan de vorming van het Nederlandse EU-beleid.

Het proces tot en met het voorjaar van 2022 is (samengevat) in beeld gebracht op de volgende pagina.

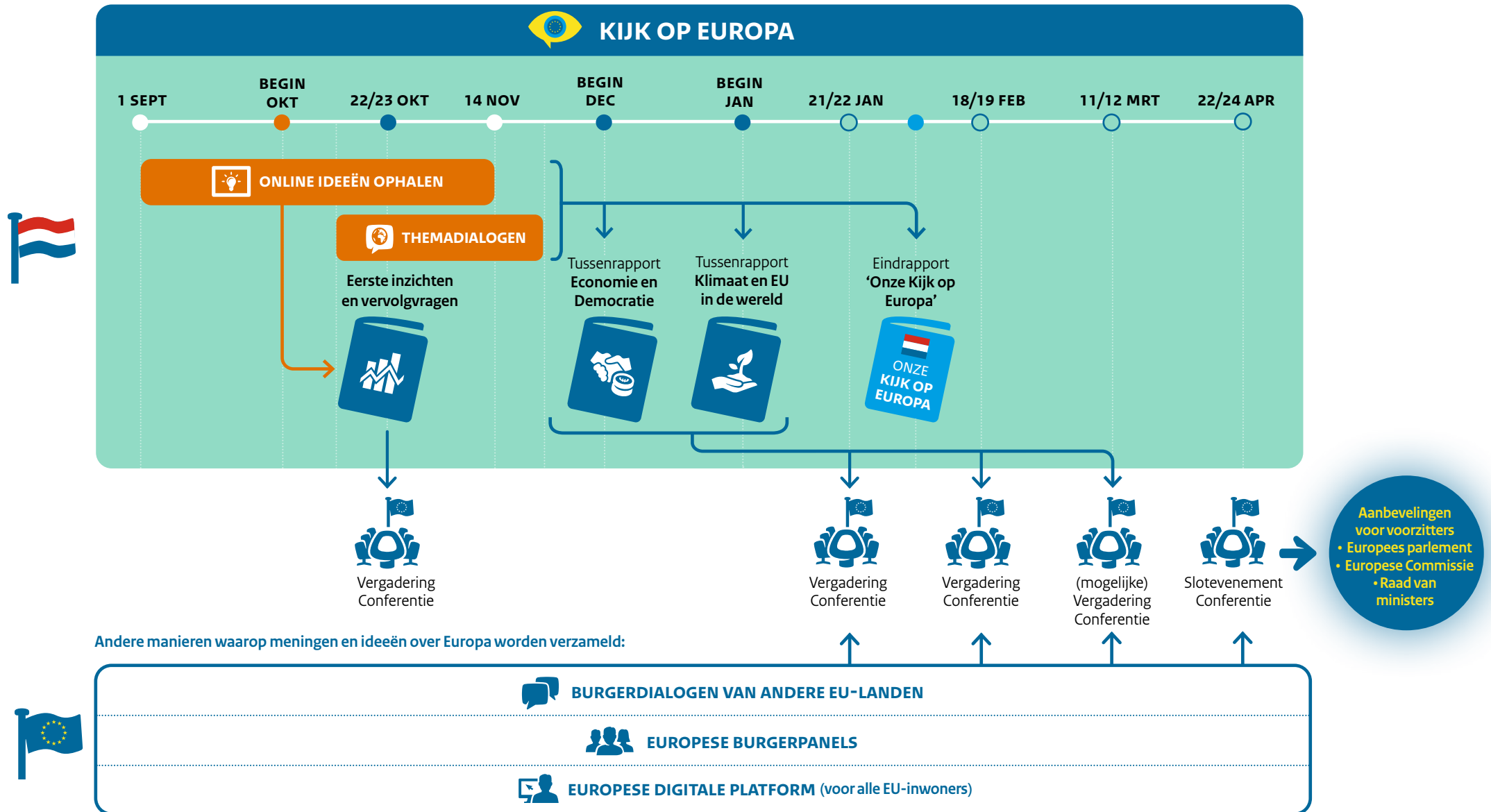
Leeswijzer

In dit rapport gaan we in op vier thema's. Voor elk thema beschrijven we achtereenvolgens:

- Aanbevelingen op basis van alle onderdelen van de burgerdialoog
- Discussies en ideeën online en op locatie: een impressie van de meningen, ideeën en discussies in de (online en fysieke) themadialogen

Aan het eind van dit rapport is een onderzoeksverantwoording opgenomen.

Tijdlijn

Thema's

**Klimaatverandering
en milieu**

**Waarden en rechten,
rechtsstaat en veiligheid**

Migratie

Gezondheid

**Een sterkere economie,
sociale rechtvaardigheid
en werkgelegenheid**

**Europese
democratie**

**Rol van de EU
in de wereld**

**Digitale
transformatie**

**Onderwijs, cultuur,
jeugdzaken en sport**

Klimaatverandering en milieu

Klimaatverandering en de aantasting van het milieu zijn voor de hele wereld urgente problemen. De EU heeft daarom de Europese Green Deal opgesteld. Als het aan de EU ligt, moet Europa een leidersrol pakken bij de aanpak van klimaatverandering en daarmee problemen omzetten in kansen. Hoe kijkt Nederland hiernaar?

Onze kijk op **Klimaatverandering en milieu**

71% van de Nederlanders vindt Klimaatverandering en milieu een belangrijk thema én dat de EU er mee aan de slag moet.

“Nederland wil van het aardgas af en in Duitsland wordt dit juist gepromoot. Ik vind het soms niet te begrijpen.”

1. Kies een duidelijke richting bij de Europese aanpak van klimaatverandering

68% van de Nederlanders vindt dat de EU een leider moet zijn in de strijd tegen klimaatverandering. De opwarming van de aarde is een probleem en geen enkel land kan dat alleen oplossen. Hoewel Nederlanders niet allemaal hetzelfde over klimaatverandering denken, vinden we dat de EU in ieder geval een duidelijkere toekomstvisie moet hebben. Ondanks de Green Deal zien we dat lidstaten nu vaak niet op één lijn zitten. Landen moeten weliswaar zelf keuzes kunnen blijven maken, maar wel samen aan dezelfde doelen werken. Daarnaast vinden we dat we als burgers ook zelf een verantwoordelijkheid hebben, bijvoorbeeld door ons consumptiegedrag aan te passen.

2. Zorg dat landen en bedrijven beter samenwerken aan gerichte oplossingen

Als het gaat om klimaatverandering en milieu, merken Nederlanders dat landen vaak naar elkaar wijzen. Er wordt vooral gefocust op verschillen, bijvoorbeeld tussen arme en rijke landen in de EU. Of tussen landen met veel of weinig industrie. We zien liever dat er wordt gezocht naar overeenkomsten. Soortgelijke bedrijven in verschillende landen kunnen bijvoorbeeld kennis uitwisselen en samen oplossingen bedenken. Ook armere landen kunnen met deze manier van samenwerken meer betrokken worden bij de aanpak van klimaatverandering. Zij kunnen meedenken met en meeprofiten van gezamenlijke oplossingen.

“Duurzaamheid wordt nog te veel ervaren als kostenpost. In plaats van een bedreiging moet het als een kans worden gezien.”

3. Maak een eerlijk en praktisch uitvoerbaar CO₂-systeem

Bij de aanpak van klimaatverandering gaat in de EU veel aandacht uit naar het verminderen van CO₂-uitstoot. Nederlanders vinden dat hier een beter systeem voor moet komen, waarbij zowel producenten als gebruikers eerlijk belast worden. Over de vraag of landen met meer inwoners meer CO₂ mogen uitstoten, zijn Nederlanders verdeeld. Sommige landen hebben bijvoorbeeld veel vervuilende industrie. Andere landen hebben juist veel mogelijkheden om groene energie te produceren. Met die verschillen moet rekening worden gehouden. Zonder dat het te complex wordt, want het systeem moet voor iedereen te begrijpen zijn.

4. Communiceer duidelijker en positiever over de klimaataanpak

Nederlanders horen en lezen veel over klimaatverandering. Toch blijft het voor veel mensen een abstract en complex onderwerp. Vaak wordt het gezien als iets dat heel veel geld kost, terwijl de aanpak van klimaatverandering ook kansen biedt. We denken dan bijvoorbeeld aan het stimuleren van lokale voedselproductie en de ontwikkeling van nieuwe, duurzame technologie. Dat verhaal kan de EU vaker en beter vertellen. Ook vinden we dat regeringsleiders van lidstaten zelf een beter voorbeeld kunnen geven. Minder reizen – zoals tussen Brussel en Straatsburg - en meer online vergaderen kan bijvoorbeeld bijdragen aan het draagvlak voor verduurzaming.

Discussies en ideeën online en op locatie

“Strengere klimaatregels kunnen op den duur ook in ons voordeel zijn. Als handelscontinent moeten we proberen er kansen in te zien.”

“We moeten CO₂-uitstoot niet als een recht zien, maar als een vervelende bijkomstigheid.”

“Stimuleer milieuvriendelijk toerisme in de arme regionen van de EU.”

Mbo-leerlingen Doetinchem: ‘Ver reizen moet wel voor iedereen mogelijk blijven’

Aan leerlingen van het Graafschap College in Doetinchem werd de stelling voorgelegd dat vliegen binnen de EU duurder moet worden. Sommige leerlingen waren het hiermee eens, omdat duurdere tickets mensen stimuleren om op zoek te gaan naar duurzamere alternatieven. Daarbij werd benadrukt dat de EU dan wel moet zorgen voor betere klimaatvriendelijke opties, zoals betere treinverbindingen. Andere deelnemers zeiden geen voorstander te zijn van duurdere vliegtickets. “Rijke mensen vliegen nu het meest en kunnen dat makkelijk betalen”, zei iemand. “Zij gaan met hogere prijzen alsnog. Terwijl verre vakanties voor ‘gewone’ burgers dan onmogelijk worden.”

**Natuurinclusieve landbouwers:
‘EU kan kennis over duurzame
oplossingen helpen verspreiden’**

BoerenNatuur is een vereniging van agrarische collectieven. Tijdens de themadialoog ging het gesprek onder meer over het thema klimaatverandering en milieu. Wat beter kan is volgens de deelnemers de implementatie van EU-wetten en regelgeving door individuele landen. Als voorbeeld werd het stikstofdossier aangehaald. “In de EU-wetgeving staat alleen dat een natuurgebied ‘niet achteruit mag gaan’. Maar in Zuid-Europa wordt hier heel anders mee omgegaan dan in Nederland.” De meeste aanwezigen zijn het erover eens dat Europa een leider moet zijn in de strijd tegen klimaatverandering. En dat moet niet bij woorden blijven, maar tot resultaten leiden. Vooral door kennisuitwisseling, denken de landbouwers. “In de agrarische sector werken we aan oplossingen voor een schonere landbouw. De EU moet helpen de kennis daarover snel te verspreiden.”

“Ik heb het gevoel dat er in Europa meer over klimaatverandering gepraat wordt dan dat er echt iets aan gedaan wordt.”

“We kunnen niet op andere continenten wachten. Daar is geen tijd voor.”

Beloon landen financieel als ze aantonen dat hun natuur en biodiversiteit toeneemt.”

Migratie

(Migratie en vluchtelingen)

De grenzen tussen EU-landen zijn open. Binnen de EU wordt daarom samengewerkt aan bijvoorbeeld het beheer van de buitengrenzen en aan bestrijding van migrantensmokkel. Ook wordt er gesproken over een eerlijke verdeling van vluchtelingen over de verschillende EU-landen. Hoe kijkt Nederland hiernaar?

Onze kijk op Migratie en vluchtelingen

65% van de Nederlanders vindt Migratie en vluchtelingen een belangrijk thema én dat de EU er mee aan de slag moet.

1. Voorkom dat de vluchtelingendiscussie te ongenuanceerd wordt

70% van de Nederlanders vindt dat de grenzen aan de randen van Europa beter moeten worden beschermd. En van die Nederlanders vindt 72% dat ook als dit betekent dat meer vluchtelingen worden teruggestuurd naar onveilige landen. Nederlanders vinden dat er meer aandacht moet zijn voor de redenen dat mensen uit een onveilig land vluchten. Soms is dat klimaatverandering, soms is er sprake van oorlog. Die achtergronden komen vaak maar beperkt aan de orde in de vluchtelingen-discussie. Daarnaast gaat het vaak maar weinig over de toegevoegde waarde die vluchtelingen

“We moeten vluchtelingen vooral als medemensen blijven zien. Want bijna niemand zal een mens in nood laten stikken.”

voor een land kunnen hebben. Tenslotte vinden we dat de EU een scherper onderscheid moet maken tussen mensen uit onveilige gebieden die aan de grens staan en economische vluchtelingen. Kortom, we merken dat in de discussie over migratie en vluchtelingen achtergronden en nuances vaak ontbreken. Daar zouden Europese politici iets aan kunnen doen door het goede voorbeeld te geven.

“Vluchtelingen moeten in een land van bestemming ook hun talenten tot uiting kunnen laten komen”

2. Bepaal wat een eerlijke en praktische verdeling van vluchtelingen is

Een Europese immigratiedienst zou ervoor kunnen zorgen dat vluchtelingen eerlijk over EU-landen verdeeld worden. Nederlanders vinden dan wel dat er duidelijke criteria moeten komen om te bepalen wat eerlijk is. Een goed sociaal systeem kan een land bijvoorbeeld aantrekkelijk maken voor een vluchteling, maar voor zowel de vluchteling als dat land zijn ook andere factoren van belang. In Nederland hebben we bijvoorbeeld te maken met een tekort aan woningen. En sommige landen of sectoren hebben juist behoefte aan meer arbeidsmigranten. We vinden het belangrijk dat de EU daar aandacht voor heeft bij het verdelen van vluchtelingen. Heldere afspraken zorgen niet alleen voor duidelijkheid, maar ook voor minder discussie. Dat is uiteindelijk voor iedereen prettig.

3. Gebruik kennis en ervaring om vluchtelingenregio's te helpen

67% van de Nederlanders vindt dat de EU meer hulp moet bieden aan onveilige gebieden om vluchtelingenstromen tegen te gaan. We realiseren ons dat vluchtelingen er niet zomaar voor kiezen om hun land te verlaten. Daarom moeten we aandacht hebben voor de oorzaken, zoals klimaatverandering of conflicten die zorgen voor onveilige en onleefbare gebieden. De EU kan vluchtelingenregio's niet alleen financieel ondersteunen, maar ook met kennis. In Nederland hebben we bijvoorbeeld veel verstand van landbouw. Met moderne landbouwtechnieken kunnen wij andere landen helpen beter om te gaan met droogte en verzilting. En mensen die naar Europa gevlucht zijn, kunnen in een Europees land een opleiding volgen en vervolgens zelf hulp bieden in hun land van herkomst.

Discussies en ideeën online en op locatie

“Ik woon in de Betuwe. Daar hebben we in het peren- en appelseizoen juist veel arbeidsmigranten nodig.”

“Ik ken veel jongeren in mijn omgeving die een huis willen kopen, maar niets betaalbaar kunnen vinden. Vluchtelingen krijgen intussen wel woonruimte. Dat vind ik moeilijk.”

“Zet in steden tiny houses neer waar vluchtelingen als start kunnen wonen. Dan verlaag je de druk op de woningmarkt en groeit het draagvlak om mensen op te nemen.”

“De EU moet zorgen voor snellere asielprocedures. Dan is er meer plaats voor mensen die het echt nodig hebben.”

Vrijwilligers die zelf vluchteling waren: ‘In Europa staan mensen ver van elkaar af.’

Taal Doet Meer is een vrijwilligersorganisatie die ervoor zorgt dat nieuwe, anderstalige Utrechters kunnen meedoen in de samenleving. In de themadialoog met deze organisatie ging het dan ook niet alleen over migratie, maar vooral ook over integratie. Een aantal deelnemers is zelf naar Nederland gekomen als vluchteling, waaronder iemand uit Syrië. “Ik voel me na zeven jaar nog steeds geen Nederlander. Ook heb ik nog geen baan gevonden, terwijl ik hier een master heb gehaald. Ik merk dat Europese landen vooral met zichzelf bezig zijn en niet volledig openstaan voor andere landen en culturen.” Een andere deelnemer merkte op dat Europeanen ook onderling vaak ver van elkaar afstaan. “De meeste mensen zijn op zichzelf; iedereen doet zijn eigen ding. Terwijl ik vind dat je in gesprek moet gaan en kunt leren van elkaar.”

Jongeren Nationale Jeugdraad: 'Laat mensen alleen toe als je er goed voor kunt zorgen'

In Utrecht gingen leden van diverse werkgroepen van de Nationale Jeugdraad (NJR) met elkaar in gesprek. De deelnemers (tussen de 16 en 23 jaar oud) vinden dat er bij de verdeling van vluchtelingen over Europa moet worden gekeken naar verschillende aspecten, zoals het aantal inwoners, de oppervlakte van het land, de welvaart en de hoeveelheid AZC's. "Je moet vluchtelingen alleen toelaten in je land als je er daarna ook goed voor kunt zorgen", zei een van de deelnemers. De jongeren vinden verder dat het gevolgen moet hebben als landen zich niet houden aan afspraken over de opvang van vluchtelingen. Zij moeten bijvoorbeeld een geldboete krijgen. "En vluchtelingen moeten zelf ook een stem hebben in waar ze naar toe gaan", zei iemand. "Als ze bijvoorbeeld al ergens familie hebben, kun je het niet maken ze ergens anders naar toe te sturen."

"Denk ook mee over lokale strategieën, zoals inspraak voor burgers bij lokale opvang van vluchtelingen en financiering van lokale initiatieven voor integratie."

"Onveilige gebieden zijn niet voor niets onveilig, de overheid daar is vaak onbetrouwbaar. Hoe weten we wat er gebeurt met onze hulp en geld?"

"Klimaatverandering blijft er hoe dan ook voor zorgen dat mensen op de vlucht slaan. Dat houd je niet tegen, maar je kunt het misschien wel beter reguleren."

Gezondheid

(Gezondheidszorg)

Hoewel gezondheidszorg in de eerste plaats een taak is van individuele landen, kan Europees beleid de gezondheidszorg ondersteunen en versterken. Bijvoorbeeld bij de aanpak van corona of andere (toekomstige) gezondheids crises. Of door gezamenlijk onderzoek naar ernstige ziekten. Hoe kijkt Nederland hiernaar?

Onze kijk op Gezondheidszorg

64% van de Nederlanders vindt Gezondheidszorg een belangrijk thema én dat de EU er mee aan de slag moet.

1. Neem meer regie in de aanpak van een pandemie

83% van de Nederlanders vindt dat landen in de EU meer moeten samenwerken om te voorkomen dat een besmettelijke ziekte zich over de hele wereld verspreidt. Want een virus houdt zich niet aan landsgrenzen. Dat zien we nu gebeuren tijdens de coronapandemie. Het beleid binnen de EU is soms verwarrend. Dat is niet goed voor de naleving van regels. We vinden dat maatregelen tegen de verspreiding van een virus in Europa meer op elkaar

“Ik woon in Nederland aan de grens met Duitsland. Ik word gek van de verschillende coronamaatregelen tussen de twee landen.”

moeten aansluiten, zonder dat regels overal hetzelfde hoeven te zijn. Er moet ruimte zijn voor lokale keuzes. Niet alleen omdat de besmettingscijfers kunnen verschillen, maar ook omdat er binnen Europa sprake is van verschillende culturen. Sommige maatregelen werken in het ene land beter dan in het andere.

2. Zorg voor betaalbare en betrouwbare medicijnen voor iedereen

71% van de Nederlanders vindt dat de EU ervoor moeten zorgen dat we landen van buiten de EU minder nodig hebben voor de ontwikkeling, productie en levering van medicijnen. Maar als mensen daardoor langer moeten wachten op medicijnen, zijn de meningen verdeeld. Nederlanders vinden de productie en verspreiding van medicijnen dan ook best een complex onderwerp. Aan de ene kant hebben we in Nederland te maken met sterk stijgende zorgkosten, en vinden we het belangrijk de kosten zo laag mogelijk te houden. Aan de andere kant willen we kunnen vertrouwen op medicijnen, ook als ze van ver komen. Het gaat dan niet alleen om de kwaliteit, maar ook om een duurzame en ethisch verantwoorde productie. In het algemeen vinden we dat belangrijke medicijnen voor iedereen beschikbaar moeten zijn, ook in armere landen.

3. Landen moeten vooral zelf hun gezondheidszorg beter en eerlijker maken

Nederlanders maken zich best zorgen over de gezondheidszorg en die zorg is breder dan alleen de impact van de coronapandemie. We ervaren bijvoorbeeld structurele capaciteitsproblemen in ziekenhuizen. Een deel van de Nederlanders is niet positief over de effecten van marktwerking in de zorg. We begrijpen dat farmaceutische bedrijven hun investeringen moeten terugverdienen en dat zorgverzekeraars zorg goedkoop willen inkopen, maar grote bedrijven moeten hun macht niet misbruiken. Daar zou de EU met regels iets aan moeten doen. Verder vinden we gezondheidszorg vooral een nationale zaak. Landen weten zelf immers het beste wat de lokale problemen en prioriteiten zijn. Wel vinden we het belangrijk dat Europese landen bij de verbetering van gezondheidszorg van elkaar kunnen leren.

“De zorgkosten zijn nu al onbetaalbaar. Nieuwe medicijnen moeten we dan ook proberen zo goedkoop mogelijk in te kopen.”

Discussies en ideeën online en op locatie

“Waar je ook woont in de EU en of je nu arm of rijk bent; iedereen heeft recht op goede zorg.”

“Als het gaat om beschikbaarheid van medicijnen in Europa mogen we ook wel wat zuiniger zijn. Er wordt nu veel te veel weggegooid.”

“Verbeter de gezondheid van Europeanen door te zorgen dat ze minder stress hebben. Reduceer bijvoorbeeld het aantal uren in een werkweek.”

Utrechters met Marokkaanse achtergrond: ‘Gezondheid mag wat kosten’

Het Marokkaans Dialoog Overvecht (MDO) richt zich op de participatie van de Marokkaanse gemeenschap in de Utrechtse wijk Overvecht. Dat doen ze door de dialoog in de wijk te stimuleren en zo achterstanden tegen te gaan. De deelnemers aan de themadialoog voor Kijk op Europa vinden dat Europese samenwerking best veel oplevert. Wel vindt een aantal van de aanwezigen dat Nederland soms te afhankelijk is van andere landen. Als voorbeeld werd de aanpak van de coronacrisis genoemd. Het vele overleggen binnen Europa heeft er volgens de deelnemers voor gezorgd dat Nederland te laat was met de coronavaccins. “Misschien wordt het duurder als Nederland meer zelf wil beslissen”, zei iemand. “Maar het gaat om gezondheid, dat mag best wat kosten.”

Scholieren Helmond: 'Beter slim bij elkaar afkijken dan allemaal dezelfde aanpak'

Op het Dr. Knippenbergcollege in Helmond gingen leerlingen van rond de 16 jaar met elkaar in gesprek over de Europese aanpak van corona. Sommige scholieren vinden dat de lidstaten van de EU samen het vaccinatieprogramma hadden moeten bepalen. De meeste deelnemers vinden dat landen zelf een beter beeld hebben van wat er nodig is en wat werkt. En daarmee beter kunnen bepalen wat goed is voor de bevolking. Bijvoorbeeld welke sectoren als eerste een vaccinatie nodig hebben en welke sectoren kunnen wachten. "Het is natuurlijk wel goed als landen met elkaar overleggen", zei een van de leerlingen. "Als meerdere landen hun eigen aanpak hebben, kunnen zij bij elkaar afkijken en van elkaar leren."

"Kijk bij inkoop van medicijnen niet alleen naar kosten, maar ook naar ethiek. Dat betekent bijvoorbeeld geen kinderarbeid."

"Heel goed dat Duitsland coronapatiënten vanuit Nederland heeft opgenomen. Ik zou dat soort solidariteit graag meer zien in Europa."

"Laat jongeren gezondere keuzes maken met behulp van serious games of augmented reality."

Rol van de EU in de wereld

De wereld staat voor grote uitdagingen. De EU is ervan overtuigd dat vraagstukken als klimaatverandering en pandemieën alleen kunnen worden aangepakt door wereldwijd samen te werken. De EU wil daarbij haar stem op het wereldtoneel duidelijk laten horen, naast bijvoorbeeld de Verenigde Staten en China. Hoe kijkt Nederland hiernaar?

Onze kijk op Rol van de EU in de wereld

56% van de Nederlanders vindt Rol van de EU in de wereld een belangrijk thema én dat de EU er mee aan de slag moet.

1. Benut de kracht van de EU vooral bij grote internationale thema's

Dat de oprichting van de EU er mede voor gezorgd heeft dat Europeanen al meer dan 75 jaar in vrede leven, zien veel Nederlanders als de grootste meerwaarde van de EU. Daarnaast zit de kracht van de EU volgens Nederlanders in de gezamenlijk aanpak van grote, internationale uitdagingen. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan klimaatverandering, de coronapandemie en de vluchtelingenproblematiek. Ook richting landen buiten de EU kunnen lidstaten meer impact maken, door gezamenlijk als EU internationale afspraken te maken. We denken dat Nederland te klein is om op deze thema 's zelf een verschil te maken. Aan de andere kant willen Nederlanders dat ons land wel zelf keuzes kan blijven maken, passend bij onze cultuur en eigen belangen. Samenwerking in Europa moet dan ook vooral zorgen voor efficiëntie en slagkracht.

“Vanuit de EU is het makkelijker om internationale samenwerkingsovereenkomsten te sluiten dan als individueel land.”

2. Kies binnen én buiten Europa voor samenwerking in plaats van strijd

66% van de Nederlanders vindt dat de EU een sterker blok moet vormen tegen andere internationale machtsblokken. We zien dat het evenwicht in de wereld aan het afnemen is. Landen als China en Rusland krijgen op verschillende vlakken steeds meer macht. Daar maken we ons best zorgen over. De EU moet daarom aandacht besteden aan bijvoorbeeld internationale veiligheid en bescherming van de Europese economie tegen oneerlijke handel. We vinden het daarbij belangrijk dat de lidstaten meer en sneller met elkaar op één lijn komen. Dan kunnen we duidelijker onze stem laten horen. Dat we als Europese landen samen sterker staan, betekent niet dat we vaker het conflict aan willen gaan. Ook met landen buiten Europa willen we waar mogelijk vooral goed samenwerken.

3. Bied op een weloverwogen manier hulp bij conflicten

Bij het vergroten van de rol van de EU in de wereld, vindt 50% van de Nederlanders de aanpak van conflicten in de wereld een belangrijk thema. De beste manier om die conflicten aan te pakken, vinden we lastig te bepalen. Het verleden heeft aangetoond dat militair ingrijpen in een land niet altijd goed uitpakt. Het kan bijvoorbeeld leiden tot onverwacht hoge kosten en extra vluchtelingenstromen. Landen zouden vanwege die lokale impact zelf moeten kunnen bepalen of ze meedoen aan een oorlog. Meer samenwerking tussen Europese legers zien we over het algemeen wel zitten: we vinden het belangrijk dat Europa zich goed kan verdedigen. Maar het heeft altijd onze voorkeur om conflicten zonder geweld op te lossen.

“Bij de evacuatie van Afghanistan trok ieder land zijn eigen plan. Dat had toch beter gekund?”

Discussies en ideeën online en op locatie

“Lid zijn van de EU betekent ook dat je aan de onderhandelings-tafel zit. En dat je dus mee kunt praten over belangrijke beslissingen.”

“De EU moet eerst zijn eigen zaakjes op orde hebben, voordat het anderen de maat gaat nemen.”

“Maak de Europese legers efficiënter, door bijvoorbeeld meer gezamenlijk materieel in te kopen.”

Marokkaans-Nederlandse vrouwen: ‘Sterk maken voor mensenrechten’

Femmes for Freedom is een Nederlandse stichting die zich inzet tegen huwelijksdwang, seksuele onderdrukking en financiële mishandeling van meisjes en vrouwen met een biculturele achtergrond. Samen met deze stichting werd een bijeenkomst georganiseerd met een groep Marokkaans-Nederlandse vrouwen. De deelnemers vinden dat de EU momenteel te afhankelijk is van Rusland en China. “Je merkt dat de EU gewoon niets in durft te brengen, omdat ze bang is voor sancties”, zei iemand. Als voorbeeld werd de productie van medicijnen aangehaald, die ver weg vaak goedkoper kan. “Bij een conflict kan China zo de kraan dichtdraaien en hebben we niets meer”, zei een deelnemer. Ook het thema mensenrechten kwam ter sprake. “We doen allemaal alsof we dit heel belangrijk vinden, maar we sluiten onze ogen voor wat China de Oeigoeren aandoet”, zei iemand.

“De VS is nog steeds van groot belang voor de defensie van Europa.”

“De EU moet stoppen zich te zien als losstaande entiteit, want dat is het niet. Het is een samenwerkingsverband van de Europese lidstaten en zou zich ook zo moeten gedragen.”

Leerlingen van technasium Alkmaar: ‘Geen gemeenschappelijk leger’

Leerlingen van het technasium Jan Arentsz in Alkmaar gingen tijdens hun themadialoog in gesprek over de voor- en nadelen van een gemeenschappelijk Europees leger. De deelnemers lieten weten er geen voorstander van te zijn. “Als een land binnen de EU ruzie heeft met een land buiten de EU, zouden wij aan een oorlog automatisch mee moeten doen. Ik vind dat landen dat zelf moeten kunnen beslissen”, zei iemand. Er werd ook gesproken over de mogelijkheid van een derde wereldoorlog. Die kans wordt door de leerlingen niet groot geacht, maar als het zo ver komt, denken ze dat er alsnog snel een oplossing kan worden gevonden. “Legers kunnen ook goed samenwerken. Het hoeft wat mij betreft geen Europees leger te zijn.”

“Door als Europeanen massaal Chinese producten te kopen, helpen we China zelf in het zadel.”

“Zoals er regelmatig een internationale Klimaatop wordt georganiseerd, zou er ook een conferentie over mensenrechten moeten worden georganiseerd.”

Onderzoeksverantwoording

Kijk op Europa bestaat uit verschillende, met elkaar samenhangende dialoogvormen aan de hand waarvan meningen en ideeën van Nederlandse burgers worden verzameld over de toekomst van Europa en de EU. Dit hoofdstuk geeft een verantwoording van de wijze waarop met de samenhangende dialoogvormen voldaan wordt aan de richtsnoeren die gelden voor nationale burgerpanels in het kader van de Conferentie over de toekomst van Europa.

Opzet samenhangende dialoogvormen

De volgende dialoogvormen zijn ingezet:

1. Panelonderzoek

Online onderzoek onder een representatief deel van de Nederlandse bevolking.

2. Verdiepende online themadialogen

Dialogen waarin steeds met een groep Nederlanders de uitkomsten van het eerste tussenrapport 'Onze kijk op Europa; eerste inzichten en vervolgvragen (8 oktober 2021)' zijn uitgediept.

3. Dialogen met specifieke groepen

Bijeenkomsten met Nederlanders die niet gewend zijn deel te nemen aan (online) onderzoeken en panels.

4. Dialogen met jongeren

Bijeenkomsten waarin ingezoomd is op de Europese thema's die jongeren het meest bezighouden.

5. Online open onderzoek: Vragenlijst en 'Swipen naar de toekomst'

De vragenlijst voor het panelonderzoek kon ook worden ingevuld door alle Nederlanders, onder wie ook Nederlanders die woonachtig zijn in het buitenland. Deze vragenlijst stond open van 1 september 2021 tot en met 14 november 2021. Daarnaast kon elke Nederlander in diezelfde periode meedoen aan 'Swipen naar de toekomst', een online tool met 20 stellingen.

1. Panelonderzoek

De Nederlandse burgerdialoog Kijk op Europa is op 1 september 2021 van start gegaan met een panelonderzoek. De resultaten van dit onderzoek zijn eerder gepubliceerd in het tussenrapport '[Onze kijk op Europa; eerste inzichten en vervolgvragen \(8 oktober 2021\)](#)'. In deze onderzoeksverantwoording beschrijven we beknopt de opzet en uitvoering van dit panelonderzoek.

Doel en doelpopulatie

Kijk op Europa startte met een online vragenlijst over hoe Nederlanders denken over de toekomst van Europa. Deze vragenlijst is voorgelegd aan een representatief panel en daarnaast opengesteld voor alle Nederlanders (ook Nederlanders die woonachtig zijn in het buitenland). Daarnaast kon iedereen meedoen met 'Swipen naar de toekomst', een online tool met 20 stellingen. De uitkomsten van het panelonderzoek vormden input voor verschillende themadialogen in het vervolgtraject van de burgerdialoog Kijk op Europa.

De doelpopulatie van het panelonderzoek bestaat uit alle Nederlanders van 18 jaar of ouder die bij de start van het veldwerk geregistreerd zijn als ingezetene in de Basisregistratie Personen (BRP). Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) bestond deze doelgroep op 1 januari 2021 uit 14.190.874 mensen. De ondergrens van 18 jaar is in lijn met de kiesgerechtigde leeftijd. Wij noemen dit de populatie van het panelonderzoek.

Veldwerk

Om een cijfermatig beeld op te halen van ‘de Nederlander’ is gebruik gemaakt van een landelijk dekkend panel met ruim 100.000 leden (ISO gecertificeerd, Research Keurmerk groep, Nederlandse Marktonderzoek Associatie). Deze leden hebben zich aangemeld voor het onderzoekspanel, zodat zij regelmatig hun mening kunnen geven over allerlei onderwerpen. Naast hun intrinsieke motivatie om mee te denken, ontvangen zij een beloning voor het invullen van vragenlijsten. Uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat respondenten die een vergoeding krijgen voor het invullen van een vragenlijst geen significant andere antwoorden geven (*bron: Does use of survey incentives degrade data quality? Cole, J. S., Sarraf, S. A., Wang, X., 2015*).

Het veldwerk startte op 11 augustus 2021 en eindigde op 19 september 2021. Bij de uitvoering is gebruik gemaakt van één dataverzamelmethode, namelijk onderzoek via internet. De leden van het onderzoekspanel hebben een e-mail ontvangen met daarin een persoonlijke link naar de online vragenlijst. Na twee weken hebben de deelnemers van het panel een herinnering ontvangen. De uitnodigingen voor deelname zijn in batches en gestratificeerd (met aandacht voor een gelijke verdeling van deelpopulaties) verstuurd tot het aantal benodigde respondenten is behaald.

Steekproef en spreiding

Het onderzoeksontwerp heeft als uitgangspunt dat minimaal 3.600 respondenten aan het onderzoek moeten meedoen voor een goede statistische betrouwbaarheid. Daarnaast maakt dit aantal een goede spreiding mogelijk over verschillende achtergrondkenmerken van de bevolking. Er is niet één soort Nederlander. Daarom is op voorhand geborgd dat de steekproef een goede spreiding kent over een aantal kenmerken. Nederland is een relatief klein land, maar regionaal kunnen meningen mogelijk verschillen. De attitude ten opzichte van en het belang dat wordt gehecht aan de thema's wordt mogelijk (mede) bepaald door het gebied waar je woont. Inwoners van landelijke gebieden kunnen een thema als veiligheid bijvoorbeeld anders benaderen dan inwoners van stedelijke gebieden. Uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau weten we daarnaast dat hogeropgeleiden vaker voorstander zijn van de EU dan lageropgeleiden en dat jongeren vaker pro-EU zijn dan ouderen (*bron: Wat willen Nederlanders van de Europese Unie? Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag 2019*).

Hoogst behaald onderwijsniveau

Laag: basisonderwijs, vmbo, havo/vwo leerjaren 1-3, mbo-1	32,1%
Middelbaar: bovenbouw van havo/vwo, mbo-2-4	44,6%
Hoog: hbo of wo	22,9%
Onbekend	0,4%

Bron: CBS

Respons

In totaal hebben 4.086 respondenten aan het panelonderzoek deelgenomen. Daarmee is het doel van 3.600 volledig ingevulde vragenlijsten behaald.

Respons over COROP-gebieden en leeftijd	18-34 jaar	35-54 jaar	55-75 jaar	75+ jaar
Noord-Drenthe	11	14	17	5
Zuidoost-Drenthe	10	12	14	4
Zuidwest-Drenthe	7	10	11	3
Flevoland	29	33	28	6
Noord-Friesland	20	22	25	8
Zuidoost-Friesland	12	13	14	3
Zuidwest-Friesland	8	11	11	4
Achterhoek	22	27	34	11
Arnhem/Nijmegen	52	53	55	15
Veluwe	44	48	51	17
Zuidwest-Gelderland	16	18	20	5
Delfzijl en omgeving	2	4	5	1
Oost-Groningen	7	10	12	3
Overig Groningen	36	26	28	8
Midden-Limburg	13	17	21	7
Noord-Limburg	17	20	23	7
Zuid-Limburg	38	40	52	17
Midden-Noord-Brabant	34	35	35	11
Noordoost-Noord-Brabant	41	43	51	14
West-Noord-Brabant	40	47	49	15
Zuidoost-Noord-Brabant	55	56	58	18

Respons over COROP-gebieden en leeftijd	18-34 jaar	35-54 jaar	55-75 jaar	75+ jaar
Agglomeratie Haarlem	13	18	18	7
Alkmaar en omgeving	14	19	19	6
Groot-Amsterdam	116	104	88	23
Het Gooi en Vechtstreek	13	21	19	7
IJmond	12	14	15	4
Kop van Noord-Holland	22	27	30	9
Zaanstreek	11	13	12	3
Noord-Overijssel	25	28	25	8
Twente	41	44	46	14
Zuidwest-Overijssel	10	11	12	3
Utrecht	96	100	89	27
Overig Zeeland	16	21	23	8
Zeeuws-Vlaanderen	6	8	9	3
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	30	31	31	10
Agglomeratie 's-Gravenhage	63	70	57	18
Delft en Westland	19	15	15	4
Groot-Rijnmond	103	107	99	31
Oost-Zuid-Holland	22	24	25	8
Zuidoost-Zuid-Holland	24	26	26	9

Respons over opleidingsniveau		
Laag	1382	34%
Middelbaar	1747	43%
Hoog	915	22%
Onbekend	42	1%

Betrouwbaarheid en representativiteit

Met het aantal respondenten van 4.086 kunnen uitspraken worden gedaan over de populatie met een betrouwbaarheidsniveau van 95% en een foutmarge van 1,53%. Het betrouwbaarheidsniveau en de foutmarge van de resultaten worden bepaald door de steekproefgrootte. Hoe groter de steekproef, hoe betrouwbaarder en/of nauwkeuriger de uitkomsten kunnen worden generaliseerd naar de populatie.

Het betrouwbaarheidsniveau is gedefinieerd als 1 (100%) minus het significantieniveau. Het is gangbaar uit te gaan van een significantieniveau van 5%. Dan is er sprake van een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Dat wil zeggen dat, als het onderzoek op dezelfde wijze en onder dezelfde omstandigheden zou worden herhaald, de uitkomsten in 95% van de gevallen hetzelfde beeld zouden geven.

De nauwkeurigheid (uitgedrukt in foutmarge) geeft het gebied van waarden aan waarbinnen de werkelijke waarde in de populatie ligt. Met andere woorden: hoeveel wijken de resultaten uit de steekproef maximaal af van de resultaten als de gehele populatie zou antwoorden? Een foutmarge van 1,53% betekent dat de werkelijke waarde van de totale populatie maximaal 1,53% hoger of lager kan liggen dan de waarde van de steekproef. Concreet: indien een onderzoeksuitkomst van de steekproef aangeeft dat 50% van de respondenten een bepaald thema belangrijk vindt, dan ligt dit percentage

in werkelijkheid maximaal 1,53% boven of 1,53% onder deze 50%, ofwel tussen de 48,47% en 51,53%. Een foutmarge van maximaal 5% is gangbaar en algemeen geaccepteerd bij (statistisch) kwantitatief onderzoek.

Naast betrouwbaarheid is de representativiteit van de steekproef van belang. Omdat de uitnodigingen voor deelname in batches en gestratificeerd zijn verstuurd, zijn de resultaten representatief over de kenmerken COROP-gebied en leeftijdsgroep per COROP-gebied. De respons is ook voor opleidingsniveau representatief met de landelijke verdeling hoogst behaald onderwijsniveau.

Overige achtergrondkenmerken

Er is een aantal extra achtergrondvragen gesteld aan de respondenten van het panelonderzoek. Daarin is gevraagd naar geslacht, hoe men tegenover de EU staat, afkomst, bezigheid in het dagelijks leven, en op welke politieke partij men zou stemmen als er nu verkiezingen zouden zijn.

Van de respondenten is 49% man, 50% vrouw en 1% geeft liever geen antwoord op deze vraag.

Van de respondenten vindt 51% het een goede zaak dat Nederland lid is van de EU, 13% vindt het een slechte zaak en 36% staat er neutraal tegenover of heeft geen mening.

Van de respondenten is 95% in Nederland geboren. Van 89% van de respondenten zijn beide ouders in Nederland geboren. Van 5% zijn beide ouders in het buitenland geboren.

Huidige politieke voorkeur van respondenten

Partij	%
VVD	14%
PVV	13%
SP	8%
D66	6%
CDA	6%
PvdA	6%
Partij voor de Dieren	4%
GroenLinks	4%
ChristenUnie	3%
JA21	3%
BoerBurgerBeweging	2%
Forum voor Democratie	2%
SGP	2%
Volt	2%
DENK	1%
Groep Van Haga	1%
BIJ1	1%
Fractie Den Haan	0%
Anders	2%
Blanco	3%
Zeg ik liever niet	13%
Ik ga niet stemmen	5%

Wat doe je momenteel voornamelijk in het dagelijkse leven?

Bezigheid	%
Scholier/student	6%
Parttime werkend	16%
Fulltime werkend	31%
Zelfstandig ondernemer	3%
Huisvrouw of huisman	5%
Werkzoekend	2%
Vrijwilliger	2%
Arbeidsongeschikt	6%
Gepensioneerd	27%
Anders	1%
Zeg ik liever niet	1%

Vragenlijst

De vragenlijst en dit rapport zijn, in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken, opgesteld door een onafhankelijke externe organisatie. De vragenlijst is modulair opgebouwd en bevat de volgende vraagblokken, in lijn met de thema's die zijn bepaald voor de Conferentie over de toekomst van Europa:

- Belangrijke thema's en de rol van Europa
- Klimaatverandering en milieu
- Gezondheid
- Economie en banen
- Rol van de Europese Unie in de wereld

- Veiligheid en rechtsstaat
- De online wereld
- Europese democratie
- Migratie en vluchtelingen
- Onderwijs/Cultuur/Jongeren/Sport

Bij het ontwikkelen van de vragenlijst is veel aandacht besteed aan de kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit van de vraagstelling. Zo is er gestreefd naar een neutrale, niet-sturende formulering van vragen, stellingen en dilemma's. Daarnaast is op de vragen een controle uitgevoerd op begrijpelijke taal (B1-taalniveau).

De vragenlijst is via kwalitatief onderzoek getest in een face-to-face setting met proefrespondenten die behoren tot de doelgroep. Op deze manier is onderzocht hoe de vraagstellingen overkomen op verschillende typen respondenten. Indien een vraagstelling cognitief te belastend (te complex) bleek, is deze aangepast.

Analysemethoden

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee analysemethoden:

Univariate analyses

Beschrijvende statistieken worden gebruikt om variabelen uit een onderzoek te beschrijven. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van frequenties en gemiddelden.

Bivariate analyses

In bivariate analyses wordt de relatie tussen twee variabelen bekeken, in dit geval de relatie tussen het belang van de verschillende thema's en of de EU hier al dan niet mee aan de slag moet en het achtergrondkenmerk

leeftijd. Met behulp van significantietoetsing is onderzocht of verschillende leeftijdsgroepen een ander belang hechten aan een thema en of de meningen verschillen in hoeverre de thema's onderwerpen zijn waar de EU mee aan de slag moet.

Verslaglegging en volledigheid

In dit rapport zijn de uitkomsten verwerkt van alle vragen die aan de respondenten van het onderzoekspanel gesteld zijn. Bij sommige vragen is de respondent in de gelegenheid gesteld om 'open' (dat wil zeggen niet vooraf gecategoriseerde) antwoorden te geven. De open antwoorden zijn achteraf gecategoriseerd en in de publicatie opgenomen. Ideeën die respondenten in de open opmerkingen hebben gedeeld zijn benut als input voor de verschillende themadialogen in het vervolgtraject van de burgerdialoog Kijk op Europa.

2. Verdiepende online themadialogen

In acht online themadialogen zijn de thema's uitgediept die centraal staan in de Conferentie over de toekomst van Europa. Deze dialogen waren bedoeld om te achterhalen waarom mensen iets vinden en welke motieven en gevoelens hieronder liggen. Welke zorgen leven er en welke kansen ziet men? In de dialoogsessies kregen deelnemers ook ruimte om suggesties en ideeën aan te dragen over de thema's. Daarnaast konden zij thema's ter sprake brengen die niet onderdeel uitmaken van de Conferentie, maar voor hen wel belangrijk zijn.

De themadialogen vonden plaats op 12 en 14 oktober en op 9 en 11 november. In oktober zijn vier online themadialogen georganiseerd over de thema's binnen het cluster Economie en Democratie. In november zijn

vier online themadialogen georganiseerd over de thema's binnen het cluster Klimaat en EU in de wereld. Aan een dialoogsessie deden gemiddeld 29 mensen mee (231 in totaal). De deelnemers zijn geworven onder de panelleden (zie 1) en via social media.

3. Dialogen met specifieke groepen

Van bepaalde groepen Nederlanders is bekend dat ze minder gewend zijn deel te nemen aan (online) onderzoeken en panels. Voor een representatief beeld van 'de stem van Nederland' was het belangrijk dat ook die Nederlanders hun ideeën en meningen konden geven. Daarom hebben we voor Kijk op Europa ook een aantal dialogen georganiseerd op locatie. De meningen en ideeën die we daarmee hebben opgehaald, zijn gebruikt om de aanbevelingen (mede) op te baseren.

Doelgroepen

Moeilijk bereikbare doelgroepen zijn niet eenduidig te definiëren. Uit onderzoek en ervaring weten we dat Nederlanders met een **niet-westerse achtergrond** beduidend minder vaak uit zichzelf aan enquêtes en discussies meedoen. Omdat het om een grote groep gaat (14% van de Nederlanders¹), zijn zij geselecteerd voor deelname aan de dialoog voor Kijk op Europa. Dezelfde afwegingen zijn gemaakt voor **laaggeletterden**. Ook dit is een grote groep (2,5 miljoen Nederlanders²), die deels overlapt met de groep migranten (39%). Tot slot is een dialoog gevoerd met een groep die je weinig terugziet in enquêtes en discussies, **kritisch zijn over Europa, maar er beroepshalve wel veel mee te maken hebben**. Gekozen is voor ondernemers in de agrarische sector.

Bovengenoemde groepen zijn benaderd via organisaties waarbij zij zijn aangesloten, zoals migrantenorganisaties, belangenverenigingen en beroepsorganisaties. Omdat we het aantal dialogen beperkt hebben tot acht, konden we niet geheel 'vlakdekkend' zijn. Dit maakt de keuze voor deelnemers enigszins willekeurig. Bij die keuze hebben we vooral ook gekeken naar enthousiasme om mee te doen en de achterban te helpen mobiliseren en naar praktische zaken als beschikbaarheid qua data en locatie.

Met leden van onderstaande organisaties zijn dialogen op locatie gevoerd:

- Stichting Hakder, Alevitische gemeenschap, Schiedam
- Stichting Asha, Hindoestaanse gemeenschap, Utrecht (2 dialoogsessies)
- Piëzo, sociaal-maatschappelijke organisatie, Zoetermeer
- Taal doet Meer, organisatie die zich richt op laaggeletterden, Utrecht
- BoerenNatuur, vereniging van agrarische collectieven
- Marokkanen Dialoog Overvecht, Marokkaanse gemeenschap, Utrecht
- Femmes for Freedom, belangenorganisatie voor vrouwen met een migratieachtergrond, Den Haag

Aan deze dialoogbijeenkomsten namen in totaal 110 mensen deel.

4. Dialogen met jongeren

Jongeren vormen een prioritaire doelgroep van de Conferentie over de toekomst van Europa. Om hun deelname aan de burgerdialoog Kijk op Europa actief te stimuleren, en de meningen en ideeën van deze groep extra te kunnen laten tellen, zijn specifiek voor jongeren zes fysieke dialoogbijeenkomsten georganiseerd.

De bijeenkomsten vonden plaats bij de volgende instellingen:

- Studievereniging Geschiedenis, Universiteit Leiden
- Dr. Knippenbergcollege, middelbaar onderwijs, Helmond
- Coalitie-Y, jongerenplatform SER (Sociaal-Economische Raad)
- Graafschap College, mbo, Doetinchem
- CSG Jan Arentsz, technasium middelbaar onderwijs, Alkmaar
- Nationale Jeugd Raad (bijeenkomst vond plaats op externe locatie)

Aan de dialoogbijeenkomsten namen in totaal 110 jongeren deel.

Toegepaste gesprekstechnieken

In de online themadialogen, de dialogen met specifieke groepen en de dialogen met jongeren is gebruik gemaakt van de zogeheten ‘socratische’ gespreksmethode. Deze methode wordt sinds jaar en dag gebruikt bij de Dag van de Dialoog, waarbij verspreid over Nederland mensen met elkaar in gesprek gaan over onderwerpen die hen aangaan. Bij de socratische gespreksmethode neemt de gespreksleider de volgende uitgangspunten in acht:

- Laat de ander zijn/haar verhaal vertellen
- Zet daar niet gelijk een verhaal tegenover
- Behandel elkaar met respect
- Spreek vanuit jezelf (‘ik vind’ in plaats van ‘men zegt’)
- Vraag toelichting als er alleen algemeenheden op tafel komen
- Stel oordelen uit en onderzoek ze
- Sta stiltes toe als mensen even willen nadenken

In de dialogen is gebruik gemaakt van het ritme: divergentie – convergentie – divergentie. Het uitgangspunt hierbij is dat je eerst moet divergeren (individuele gevoelens en meningen direct een plek geven), voordat je kan convergeren (een gesprek voeren over mogelijke richtingen) en tot slot weer kan divergeren (bijvoorbeeld het verzamelen van individuele aanbevelingen). De ervaring en theorie leren dat dit ritme zorgt voor een optimaal verloop van de dialoog.

Alle dialogen zijn geleid door professionele facilitators.

5. Online open onderzoek: Vragenlijst en ‘Swipen naar de toekomst’

De vragenlijst voor het panelonderzoek is ook opengesteld voor alle Nederlanders, onder wie ook Nederlanders die woonachtig zijn in het buitenland. Deze vragenlijst stond open van 1 september 2021 tot en met 14 november 2021. Daarnaast kon elke Nederlander in diezelfde periode meedoen aan ‘Swipen naar de toekomst’, een online tool met 20 stellingen.

Respons en toepassing

In totaal hebben 1.967 respondenten de vragenlijst ingevuld en 6.968 respondenten de swipe-tool volledig doorlopen. Zowel de vragenlijst als de swipe stonden voor iedereen open: er zaten op voorhand geen voorwaarden of selectiecriteria aan deelname. Vragen in de vragenlijst konden worden overgeslagen (er waren geen verplichte vragen) om zo de respons te maximaliseren. Deelnemers hebben daar veel vaker ‘Zeg ik liever niet’ ingevuld dan in het representatieve panelonderzoek.

De achtergrondkenmerken van de deelnemers aan de open vragenlijst en swipe-tool, wijken op een aantal punten af van de deelnemers aan het representatieve panelonderzoek. De uitkomsten van de open vragenlijst en swipe-tool zijn, in tegenstelling tot het panelonderzoek, niet representatief. De uitkomsten van het online open onderzoek zijn gebruikt als aanvulling op het panelonderzoek. Ze geven inzicht in de sentimenten en ideeën die leven in Nederland. De verbeteruggesties die zijn genoemd in de vrije invulvelden, zijn gebruikt in het onderdeel ‘Discussies en ideeën online en op locatie’. De swipe-tool is gebruikt

om inzicht te krijgen in enkele sentimenten die leven in Nederland. Met de uitkomsten is rekening gehouden bij het opstellen van de aanbevelingen. In verband met de vereiste representativiteit zijn de resultaten van het online open onderzoek in beperkte mate meegenomen in deze rapportage.

ONZE KIJK OP EUROPA

Dit is een uitgave van het
ministerie van Buitenlandse Zaken

www.kijkopeuropa.nl